

Yükseköğretim Kurumları 2020 Yılı Uzaktan/Karma Eğitim Faaliyetleri Kalite Güvencesi Durum Raporu

ÖNSÖZ

Yükseköğretim kurumları olarak hızlı bir değişimin içindeyiz. Covid-19 deneyiminin yanı sıra yeni eğitim teknolojileri, yükseköğretim kurumlarından beklentilerin değişmesi, otomasyon ve yeni beceri ihtiyaçlarının doğması, iş birliği ekonomisi, jeopolitik belirsizlikler, ezber bozan dijitalleşme gibi pek çok etkenin itici güç olduğu sürekli değişim dünyasında birçok dinamik yeniden şekilleniyor ve farklı biçimlerde işlemeye başlıyor.

Değişkenlik, belirsizlik, karmaşıklık ve bulanıklığın olduğu bu süreç içerisinde dünyada var olabilmek için, liderlerden en kısa sürede yeni çözümler geliştirmeleri ve esnek sistemler kurarak yeni belirsizlik dönemlerine hazırlıklı olmaları beklenmektedir. Özellikle eğitim öğretim alanında; karma eğitim modelleri, kısa kurslar, sertifika programları, mikro krediler gibi beceri geliştirmeye odaklı faaliyetlerle hayat boyu öğrenme anlayışı hızla öne çıkmaya başlamıştır. Değişimin önümüzdeki yıllarda daha da hızlanacağını; büyük veri, sensörler, yapay zekâ, robotlar gibi teknolojik gelişmelerin hacminin artacağını söylemek gerekir.

Bu durumu iyi anladığımızda değişimi kolayca yönetebiliriz. Aksi durumda ise dünya bir yöne biz de farklı yöne gideriz. Bu noktada değişkenliğe karşılık vizyon belirleme, belirsizlik karşısında anlamayı güçlendirme, karmaşıklığı açıklıkla giderme, bulanıklık karşısında çevik olmak, öğrencilerin kendi öğrenme süreçlerinin merkezinde olmasını sağlayan yollardan yararlanma doğru yaklaşımlar olabilir. Tabi ki bunları yapmak, söylemek kadar kolay değil...

Covid-19 pandemisi ve beraberinde getirdiği yeni normalleşme süreci yükseköğretim kurumlarına eğitim ve öğretim hizmetlerini nitelikten ödün vermeden uzaktan eğitim ortamlarına taşınmaları sorumluluğunu yüklemektedir. Bu durum pandemi döneminin acil öğretim uygulamalarından daha sistematik, düzenli ve izlenebilir uzaktan eğitim faaliyetlerine geçişi gerekli kılmaktadır.

Raporda bu düşüncelerden hareketle yükseköğretim kurumları tarafından gerçekleştirilen uzaktan/karma eğitim hizmetlerinde kalite güvencesi süreçleri;

- Öğrenme Ortam ve Kaynakları,
- Öğretim Yöntem ve Teknikleri,
- Ölçme ve Değerlendirme Sistemi ve Sınav Güvenliği Tedbirleri,
- Ölçme ve Değerlendirme Yöntemleri ve,
- Öğretim Yetkinlikleri başlıkları altında değerlendirilmektedir.

Ayrıca bu alanlarda yürütülen uygulamaların niteliği ile kalite güvencesi süreçlerinin olgunluğu arasındaki ilişkiler incelenmektedir.

Yapılan değerlendirmede en önemli odak; öğretim süreçlerinde hedeflenen yetkinliklerin uzaktan yollarla sağlıklı biçimde kazandırılması ve ölçülmesidir. Bu doğrultuda farklı ve çeşitli öğretim yetkinliği artırma süreçlerinin ayrıca öğrenci merkezli ölçme ve değerlendirme etkinliklerinin yanı sıra, klasik ölçme ve değerlendirme süreçleri içerisinde serbest sınav, gözetmensiz sınav gibi adımların hızla hayata geçirilmesi önemli bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu rapor 156 yükseköğretim kurumunun hazırlamış olduğu *Uzaktan Eğitimde Kalite Güvencesi Ek Raporu'nun* Dereceli Değerlendirme Anahtarı temelinde geliştirilen bir yaklaşımla, YÖKAK uzmanları tarafından değerlendirilmesiyle elde edilmiştir.

Değerlendirme sürecinde görev alan kurulumuz ekibine ve bu değerlendirmeleri büyük titizlikle ortak rapor haline getiren Doç. Dr. Salih BARDAKCI'ya teşekkür ederim.

Prof. Dr. Muzaffer ELMAS

Yükseköğretim Kalite Kurulu Başkanı

İÇİNDEKİLER

GENEL BİLGİLER	5
Giriş	5
1. ÖĞRENME ORTAM VE KAYNAKLARI.....	7
Öğrenme - Öğretme Ortam ve Araçları	7
Öğrenme Kaynakları ve Erişim Desteği	9
Kalite Güvencesi Mekanizmalarındaki Olgunluk Düzeyi	11
2. ÖĞRETİM YÖNTEM VE TEKNİKLERİ.....	13
Eğitim Türü ve Etkileşim Kanalları	13
Öğretim Strateji ve Yöntemleri	15
Kalite Güvencesi Mekanizmalarındaki Olgunluk Düzeyi	17
3. ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SİSTEMİ VE SINAV GÜVENLİĞİ TEDBİRLERİ	19
Uzaktan ölçme ve değerlendirme sistemlerinin varlığı.....	19
Sınav Güvenliği Tedbirleri.....	20
Kalite Güvencesi Mekanizmalarındaki Olgunluk Düzeyi	22
4. ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME YÖNTEMLERİ	24
Temel Ölçme ve Değerlendirme Yaklaşımları	24
Ölçme ve Değerlendirme Yöntemleri.....	25
Kalite Güvencesi Mekanizmalarındaki Olgunluk Düzeyi	27
5. ÖĞRETİM YETKİNLİKLERİ.....	29
Yetkinlik Geliştirme Yolları	29
Yetkinlik Alanları.....	30
Kalite Güvencesi Mekanizmalarındaki Olgunluk Düzeyi	32
GENEL DEĞERLENDİRME.....	34

GİRİŞ

Bu raporun amacı, yükseköğretim kurumlarının Covid-19 pandemisiyle birlikte hayata geçirdikleri uzaktan/karma eğitim uygulamalarının kalite güvencesi süreçleri açısından değerlendirilmesidir.

Yükseköğretim alanında yaşanan yeni normalleşme sürecinde yükseköğretim kurumlarından beklenen; eğitim ve öğretim hizmetlerini öğrencilere kazandırmayı taahhüt ettikleri öğrenme çıktılarından (bilgi, beceri, yetkinlik ve değerler) taviz vermeden sağlıklı biçimde uzaktan eğitim ortamlarına taşımalarıdır. “Karma eğitim” olarak da adlandırabileceğimiz bu yeni süreç, yeni yaklaşım yöntem, ortam ve kaynakları beraberinde getirmekte; pandemi döneminin acil öğretim uygulamalarından daha sistematik; öğrenci beklentilerine daha uygun, sürdürülebilir ve iyileştirilebilir (düzenli) uygulamaları içermektedir.

Pandemi dönemi, yükseköğretimde yarattığı pek çok belirsizliğin yanı sıra nitelikli uzaktan eğitimin önemli bir tamamlayıcı olabileceğine ilişkin kurumsal deneyimleri artırmıştır. Bu deneyim birikimi, pandemi sonrasında da uzaktan eğitimden çeşitli alanlarda ve eğitimin farklı düzeylerinde etkin biçimde yararlanılabileceğine güçlü biçimde işaret etmektedir. Bununla birlikte uzaktan eğitimden yararlanmaya devam edecek kurumların mevcut eğitim hizmetlerini uzaktan ortamlara aktarmanın ötesinde; değişimi fırsat olarak algılayarak, var olan eğitim hizmetlerini uzaktan eğitim olanaklarıyla nasıl daha nitelikli hale getirebileceklerine odaklanmaları gerekecektir.

Bu raporda yükseköğretim kurumları tarafından gerçekleştirilen uzaktan/karma eğitim hizmetleri, aşağıdaki beş anahtar soru çerçevesinde, kalite güvencesi süreçlerinin olgunluk düzeyi ile bağlantılı biçimde incelenmektedir:

1. Uzaktan eğitim süreçlerinde yararlanılan öğrenme ortamları, kaynakları ve bunlara erişim konusunda sağlanan destek hizmetleri nelerdir? Bu alandaki uygulamaların niteliği nedir?
2. Uzaktan eğitim süreçlerinde yararlanılan öğretim yöntem ve teknikleri nelerdir? Bu alandaki uygulamaların niteliği nedir?
3. Uzaktan eğitim süreçlerinde yararlanılan ölçme ve değerlendirme sistemleri ve bunlar içerisinde yer alan sınav güvenliği tedbirleri nelerdir? Bu alandaki uygulamaların niteliği nedir?

4. Uzaktan eğitim süreçlerinde kullanılan ölçme ve değerlendirme yaklaşım ve yöntemleri nelerdir? Bu alandaki uygulamaların niteliği nedir?
5. Uzaktan eğitim süreçlerine yönelik olarak yürütülen öğretim yetkinliği arttırma faaliyetleri nelerdir? Bu alandaki uygulamaların niteliği nedir?

Bu rapor 2020 yılı içerisinde yükseköğretim kurumları tarafından hazırlanan *Uzaktan Eğitimde Kalite Güvencesi Ek Raporlarının* içerik analizine tabi tutulmasıyla oluşturulmuştur. Analiz sürecinde YÖKAK uzmanları görev almış, tüm çözümlemeler eşgüdümlü olarak gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte, herhangi bir programında kayıtlı öğrencisi bulunmayan, sisteme eksik rapor yükleyen, yeterli açıklama ya da kanıt sunamayan 51 kurum analiz dışı bırakılmış ve analizler 156 kuruma ilişkin veri üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Kalite güvencesi süreçlerinin olgunluk düzeylerine ilişkin veriler, kurum raporları üzerinden YÖKAK uzmanlarının değerlendirmeleriyle elde edilmiştir. Uzaktan eğitimde temel bir nitelik göstergesi; kurumların öğrencilerinin cihaz, internet bağlantısı, erişim ve zaman kısıtları, teknolojik yeterlikleri, öğrenme tercihleri ya da bireysel farklılıklarını düşünerek hizmet ve uygulamalarını çeşitlendirebilmesidir. Bu bakışla hizmet çeşitliliği nitelik ölçütü olarak kabul edilmiş; çeşitliliğe ilişkin ortalama değerlerin yanı sıra kalite güvencesi süreçlerinin olgunluğu ve sağlanan hizmet/uygulama çeşitliliği arasındaki ilişkiler Pearson Momentler Çarpımı katsayıları ile $p<.05$ anlamlılık düzeyi için incelenmiştir.

Uzaktan/karma eğitim süreçlerinde var olan durumu betimlemenin ötesinde; kalite güvencesi bakışıyla nitelikli bir gelişim için yol gösterici olmayı amaçlayan **Yükseköğretim Kurumları 2020 Yılı Uzaktan/Karma Eğitim Faaliyetleri Kalite Güvencesi Durum Raporu**'nun Türk Yükseköğretim Sistemi'ne katkı sağlamasını dileriz.

1. Öğrenme Ortam ve Kaynakları

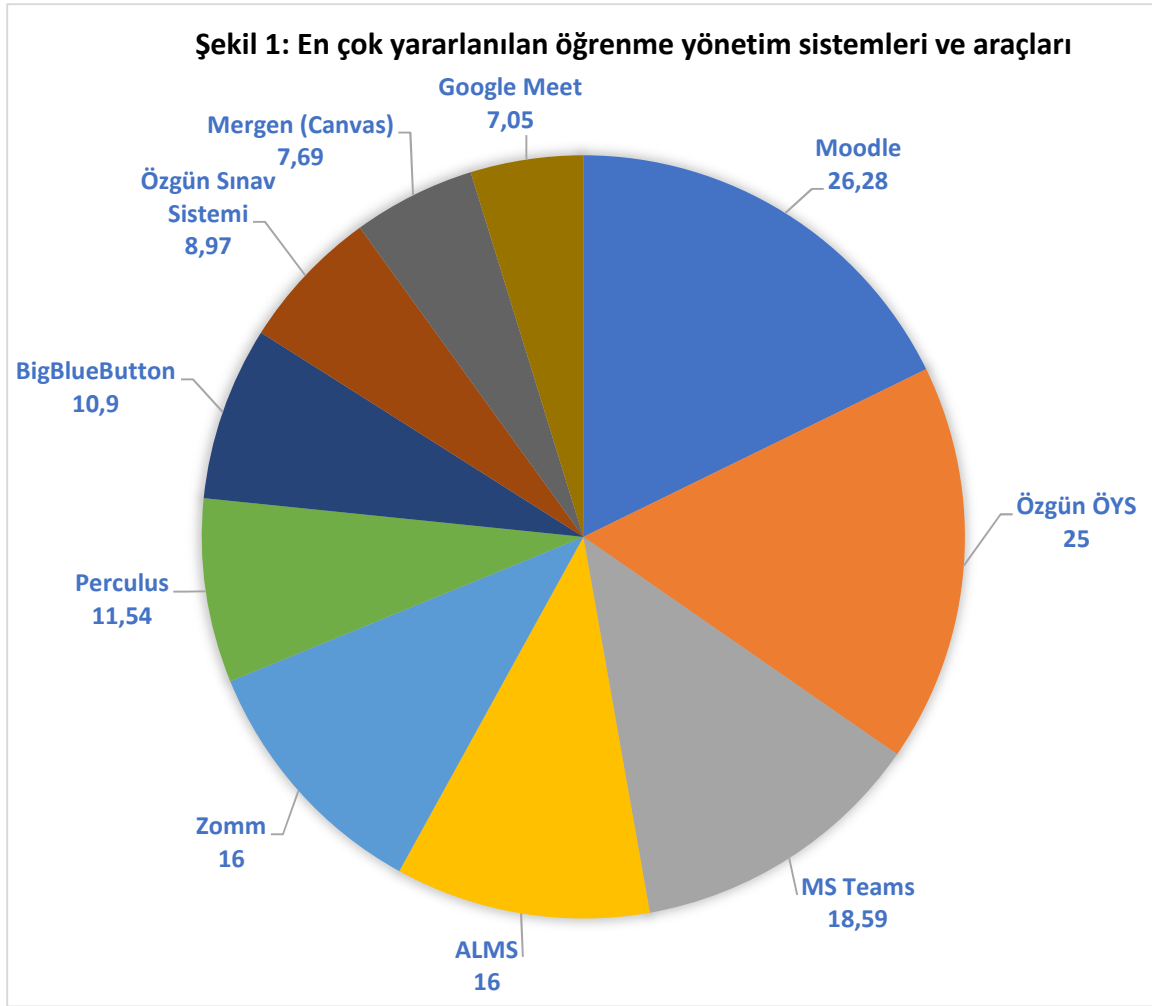
Bu kapsamda yükseköğretim kurumlarının uzaktan/karma eğitim süreçlerinde yararlandıkları öğrenme-öğretme ortam, araç, kaynakları (öğrenme yönetim sistemleri, ders araçları, öğrenme kaynağı türleri), bu ortam/kaynaklara yönelik erişim destekleri ve bu faaliyetlere ilişkin kalite güvencesi süreçleri irdelenmektedir:

Öğrenme-Öğretme Ortam ve Araçları

Tablo 1’de yükseköğretim kurumlarının uzaktan/karma eğitim süreçlerinde yararlandıkları Öğrenme Yönetim Sistemi (ÖYS) ve eş zamanlı ders araçları; Şekil 1’de ise en çok yararlanılan 10 ortam ve araç sunulmaktadır.

Tablo 1. Uzaktan/karma eğitimde kullanılan öğrenme yönetim sistemleri ve ders araçları

Ortam/araç	Ağırlığı	
	f	%
Moodle	41	26,28
Özgün ÖYS	39	25
Microsoft Teams	29	18,59
Alms	25	16,03
Zoom	25	16,03
Perculus	18	11,54
BigBlueButton	17	10,9
Özgün Sınav Otomasyon Sistemi	14	8,97
Mergen (Canvas)	12	7,69
Google Meet	11	7,05
Adobe Connect	10	6,41
Blackboard	8	5,13
Google Classroom	8	5,13
Sakai	5	3,21
Skype	4	2,56
Bir Başka Yükseköğretim Kurumundan/Hizmet Satın Almayla Edinilen Özgün ÖYS	3	1,92
Google Hangout	3	1,92
Open LMS	2	1,28
Microsoft Form	2	1,28
Ment.İo	1	0,64
Pearson	1	0,64
Stix	1	0,64
Microsoft Stream	1	0,64
Jitsi	1	0,64
Panapto	1	0,64
Google Drive	1	0,64

Tablo 1 incelendiğinde kurumların öğrenme yönetim sistemi ihtiyaçlarını önemli ölçüde açık kaynak kodlu ortamlar ya da bu ortamlar üzerinden geliştirilen sistemlerle giderme eğiliminde oldukları görülmektedir. Bunu, satın alma yoluyla edinilen hazır sistemler izlemektedir. Bununla birlikte gerek açık kaynak kodlu gerekse profesyonel biçimde elde edilen hazır öğrenme yönetim sistemlerinin önemli bir dezavantajı sundukları olanakların kurum ihtiyaç ve beklentileri karşısında sınırlı kalmasıdır. Sonuçlar bazı kurumların bu dezavantajı aşmak için birden çok hazır sistemin sunduğu olanaklardan yararlandığını ortaya koysa da bu tür çözümler de genelde kurumsal beklentileri tam olarak karşılayamamaktadır. Benzer sınırlılıklar kurum kültürü ve öğrenme-öğretme alışkanlıklarıyla uyum açısından da söz konusu olabilir. Bu noktada en etkin çözüm; kurumsal kültür, ihtiyaç ve beklentilere uygun özgün öğrenme yönetim sistemlerinin geliştirilmesidir. Sonuçlar azımsanmayacak orandaki kurumun özgün öğrenme yönetim sistemlerini geliştirmiş ya da uyarlamış olduğunu gösterse de uygulamaların yaygınlaşması önemli bir iyileşme alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Eş zamanlı dersler için ise

çoğunlukla öğrenme yönetim sistemleriyle bütünleşik ya da ayırık, çevrimiçi eş zamanlı etkileşim araçlarından yararlanıldığı gözlemlenmektedir.

Uzaktan/karma eğitimde kullanılan öğrenme yönetim sistemi için önemli bir sorun da kurumun bilgi yönetim sistemleriyle bütünleşebilmesi, bir diğer ifadeyle “konuşabilmesi”dir. Öz-değerlendirme raporları incelendiğinde 156 kurumdan 46’sının (**%29,49**) öğrenme yönetim sisteminin kurumun diğer bilgi yönetim sistemleriyle entegrasyonun sağlanabildiği görülmektedir. Kurumların geneli için bu uyumun sağlanması önemli bir iyileşme alanı olarak öne çıkmaktadır.

Öğrenme Kaynakları ve Erişim Desteği

Tablo 2’de uzaktan/karma eğitimde yararlanılan öğrenme kaynakları ve gerek bu kaynaklara gerekse öğrenme ortamlarına erişime dönük olarak sağlanan destek hizmetleri listelenmektedir.

Tablo 2. Öğrenme kaynakları ve erişim olanakları

Öğrenme Kaynakları	Ağırlık	
	f	%
Dijital metinler	37	23,72
Videolar	33	21,15
Görseller	32	20,51
Sunumlar	30	19,23
Ses kayıtları	26	16,67
Ders notu	26	16,67
Zenginleştirilmiş çevrimiçi kütüphane hizmetleri	18	11,54
Link	11	7,05
Eş zamanlı ders kayıtları	11	7,05
Video/TV kanalları	10	6,41
Sosyal medya	3	1,92
Animasyon	2	1,28
Simülasyon	2	1,28
Erişim Desteği		
Kütüphane ve kaynaklara kampüs dışı erişim	45	28,85
Teknik erişim desteği	19	12,18
Öğrenciye donanım/yazılım/internet desteği	7	4,48
Yazılım ambarı	6	3,85
Öğretim üyeleri için içerik/materyal üretme yazılım ve araçları	3	1,92
Öğretim elemanına donanım/yazılım desteği	1	0,64
Nesne ambarı	1	0,64
İsteyen öğrenciye basılı materyal	1	0,64

Tablo 2 incelendiğinde öğrenme kaynakları açısından zengin bir çeşitlilikle karşılaşılmaktadır. Bununla birlikte bu çeşitlilik içerisinde metin tabanlı içerikler çoğunlukta olup, animasyon ve simülasyon gibi yenilikçi uygulamalara oldukça sınırlı sayıda rastlanmaktadır. Artırılmış gerçeklik, sanal gerçeklik, oyun gibi öğrenci etkileşimini artıran uygulamalarla ise karşılaşılmamaktadır. Öte yandan uzaktan eğitim gibi, zamandan, mekândan ve öğretim elemanı denetiminden bağımsız bir ortamda, kendi kendine öğrenme ve dolayısıyla öğrenci-materyal etkileşimi önemli hale gelmektedir. Bu noktada kurumların öğrenci-materyal etkileşimini daha çok gözetmeleri ve öğrenme kaynaklarını bu açıdan zenginleştirmeleri önemli bir iyileştirme alanı olarak dikkat çekmektedir.

Destek olanaklarına bakıldığında, ağırlıklı biçimde öğrenme kaynaklarına kampüs dışı erişim ve teknik desteğin bulunduğu görülmekte; donanım, yazılım ve ürün geliştirme süreçlerine yönelik desteğin ise oldukça sınırlı düzeyde kaldığı anlaşılmaktadır. Şekil 2’de uzaktan/karma eğitimde sağlanan kaynaklar ve bunlara erişim için verilen destek oranları ifade edilmektedir.

Bütüncül biçimde ele alındığında verilen destek hizmetlerinin sağlanan öğrenme kaynaklarından tam olarak yararlanmayı garanti altına alacak çeşitlilik ve çoklukta olmadığı ifade edilebilir. Uzaktan/karma öğretim sürecinde bir kurum ortalama **1.81** (Ss. 0.12) farklı ortam ve araçtan yararlanmaktadır. Bu ortamlarda öğrencilerine ortalama **1.55** (Ss. 0.21) farklı türde öğrenme kaynağı ve **0.41** (Ss. 0.05) farklı türde erişim desteği sağlayabilmektedir. Bu değerler ortam, araç ve kaynak bakımından kurumların hizmet ve uygulama çeşitliliğini

sağlayabildiğini göstermektedir. Erişime yönelik olarak ise henüz yeterli desteğin sağlanamadığı anlaşılmaktadır. Oysa uzaktan/karma eğitim sürecinde öğrenme ortam, kaynak ve olanaklarının niteliği ve yeterliğinin yanında bunlara erişim olanakları da son derece önemlidir (Akkoyunlu ve Bardakçı, 2020). Bu açıdan destek olanaklarının geliştirilmesi kurumlar tarafından iyileşmeye açık bir yan olarak algılanmalıdır.

Kalite Güvencesi Mekanizmalarındaki Olgunluk Düzeyi

Uzaktan/karma eğitimde öğrenme ortam ve kaynağı sağlama mekanizmalarının kalite güvencesi süreçleri açısından olgunluğu Şekil 3'te sunulmaktadır.

Şekil 3 incelendiğinde kurumların önemli bir bölümünde uzaktan/karma eğitime yönelik öğrenme ortam ve kaynaklarının nitelikli biçimde sağlanabildiği görülmektedir. Ancak henüz hiçbir kurumda bu uygulamalara dönük izleme ve iyileştirme faaliyeti gerçekleştirilmemiştir. Büyük oranda kurumda uzaktan/karma öğrenci merkezli ölçme ve değerlendirme faaliyetleri henüz planlama aşamasındadır. Az sayıda kurumda ise bu alanda henüz nitelikli faaliyetler bulunmamaktadır.

Kalite güvencesi çalışmalarının olgunluk seviyesi artıkça, kurumların uzaktan eğitime öğrenme ortamı, kaynağı ve erişim desteği sağlama yetkinliği artmakta mıdır?

Öğrenme ortamı, kaynağı ve erişim desteği sağlama süreçleriyle bu alandaki kalite güvencesi çalışmalarının niteliği arasındaki ilişkiler Tablo 3'te sunulmaktadır.

Tablo 3. Öğretim yöntem ve tekniklerine ilişkin kalite güvencesi süreçlerinin olgunluk düzeyi ve yararlanılan yöntem çeşitliliği ilişkisi

	<i>Öğrenme ortam ve kaynakları alanında kalite güvencesi süreçlerinin olgunluk düzeyi</i>
<i>Uzaktan eğitim ortamlarının kurum yönetim bilgi sistemiyle entegre olması</i>	.278**
<i>Yararlanılan ortam çeşitliliği</i>	.265**
<i>Sağlanan kaynak çeşitliliği</i>	.220**
<i>Erişim destek çeşitliliği</i>	.064

**p<.05

Tablo 3 incelendiğinde kurumların uzaktan/karma eğitim sürecinde yararlandığı ortamın çeşitliliği, kurumsal yönetim bilgi sistemleriyle entegre çalışabilmesi ve sağladığı kaynak çeşitliliği ile bu alandaki kalite güvencesi süreçlerinin olgunluğu arasında istatistiksel olarak anlamlı, önemli düzeyde ve olumlu yönde ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Erişim desteği boyutunda ise anlamlı bulgulara ulaşılamamıştır. Bu durum öğrenme ortam ve kaynaklarına erişim desteğinin, öğrenme kaynakları alanında kalite güvencesi süreçlerinin olgunlaştığı kurumlarda bile yeterince dikkate alınmadığına işaret etmektedir.

2. Öğretim Yöntem ve Teknikleri

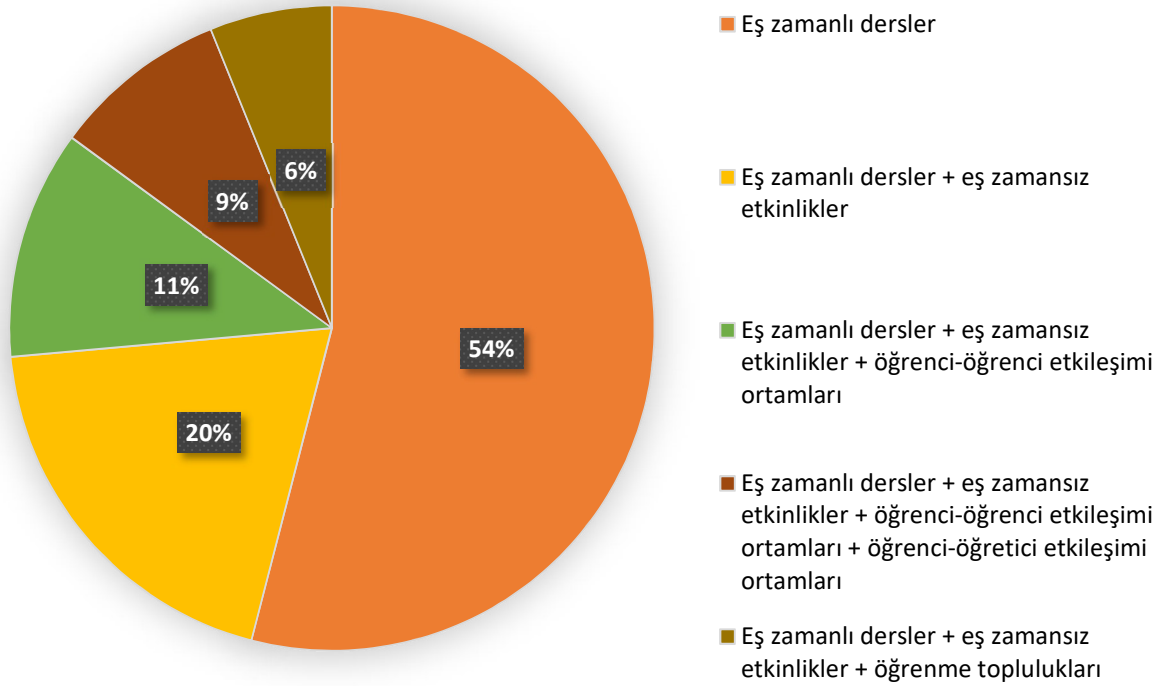
Bu boyutta yükseköğretim kurumlarının uzaktan/karma öğretim süreçlerinde yararlandıkları öğretim yöntemleri, kullanılan eğitsel etkileşim kanalları ve öğretim yöntemleri başlıkları altında ele alınmakta ve bu faaliyetlere ilişkin kalite güvencesi süreçleri incelenmektedir.

Eğitim Türü ve Etkileşim Kanalları

Kurumların 6'sı (**%3.85**) pandemi döneminde yüz yüze eğitimi de kısmen gerçekleştirdiğini ifade ederken 150'si (**%96.15**) bu dönemde tüm eğitim hizmetlerini internet üzerinden gerçekleştirdiğini belirtmektedir.

Eğitsel etkileşim kanalları incelendiğinde; kurumların uzaktan süreçlerde en çok eş zamanlı derslerden yararlandığı görülmektedir. Bununla birlikte eş zamanlı derslerin niteliği öğrenci ve öğretim elemanının birbirini görebildiği, işitebildiği ve bu sayede öğrencilerin derslere etkin biçimde katılabildiği sanal sınıf uygulamalarından; öğretim elemanının öğrencileri göremediği salt metin ya da görsel paylaşımına izin veren oldukça sınırlı uygulamalara dek geniş bir çeşitliliğe yayılmaktadır. Bazı kurumlar eş zamanlı derslerin zaman sınırlarının öğrencilerin kendini ifade etmesini sınırladığını düşünmekte ve çözüm olarak eş zamansız etkinliklerden de yararlanmaktadır. Bunların yanı sıra çeşitli kurumlarda öğrenci-öğrenci ve öğrenci-öğretim elemanı etkileşimini zenginleştirmeye dönük sosyal etkileşim ve paylaşım yapılarından da yararlanılabildiği görülmektedir. Sınırlı sayıda da olsa bir grup kurum ise eş zamanlı dersler ve eş zamansız etkileşim olanaklarının yanı sıra, öğrenci, öğretim elemanı ve farklı uzmanların bir araya geldiği öğrenme toplulukları içerisinde öğrencilerine gerçek yaşamın mesleki ve insani yeterliklerini kazandırmaya dönük etkinlikler gerçekleştirebilmektedir. Şekil 4'te bu durum görselleştirilmektedir.

Şekil 4: Eğitsel etkileşim kanalları

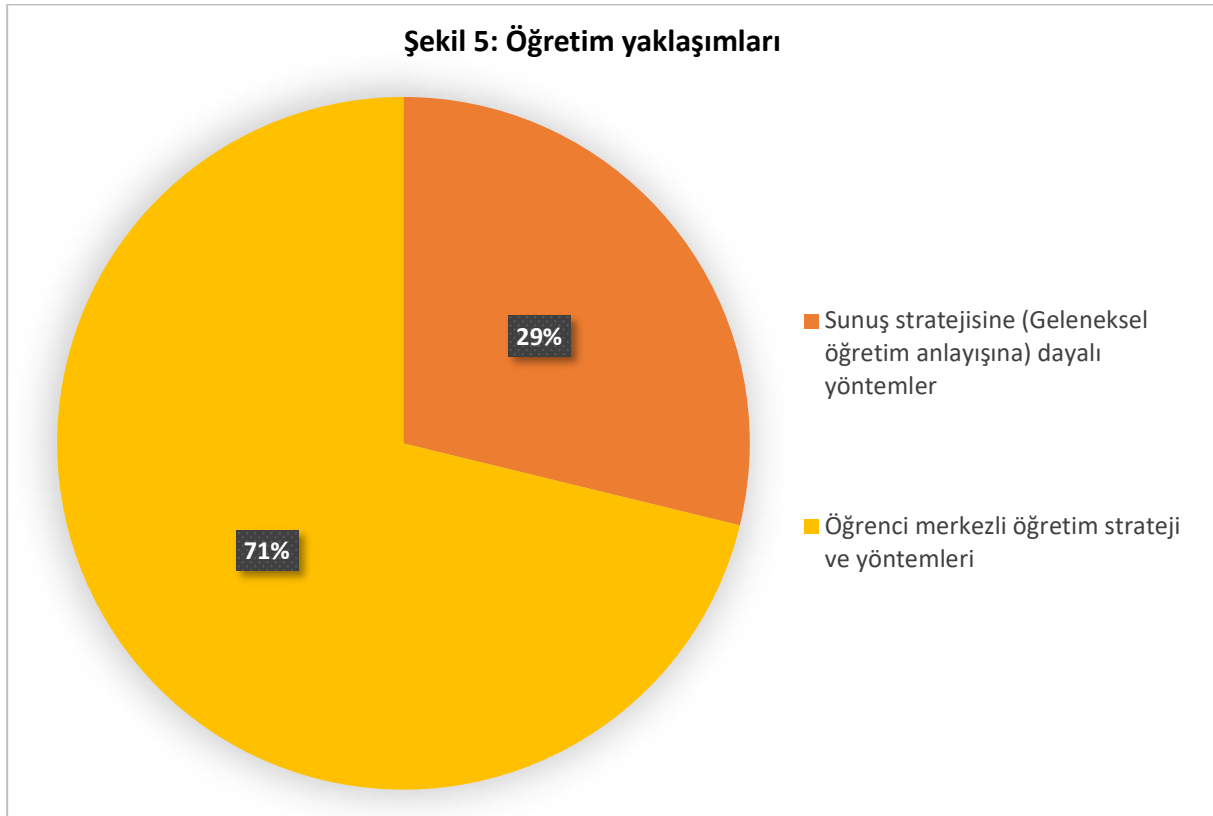
Nitelikli bir uzaktan eğitim süreci, öğrencinin öğretim elemanıya anlık bilgi ve deneyim alışverişinde bulunduğu sağlıklı eş zamanlı öğretim etkinliklerinin yanı sıra; öğrencilerin ders saatlerine sığmayan soruları ve kendini ifade (yansıtma) süreçlerini kapsayan, cevaplar ve dönütler alabilmelerine olanak veren düzenli eş zamansız öğretim etkinliklerini ve yine farklı sınıflardan öğrenciler, mezunlar, öğretim üyeleri, uzmanlar gibi geniş bir çeşitlilik içerisinde doğru bildiklerini sınavarak bilişlerini geliştirdikleri ayrıca hoşgörü, sabır ve farklı bakış açıları geliştirme gibi yetilerini güçlendirebildikleri öğrenme topluluklarını gerekli kılmaktadır (Akkoyunlu ve Bardakçı, 2020; Akkoyunlu, Bardakçı ve Dağhan, 2020). Bu açıdan, kurumların ağırlıklı biçimde eş zamanlı derslerle yürüten uzaktan eğitim etkinliklerini, eş zamansız etkinlikler, farklı sosyal etkileşim yapıları ve öğrenme topluluklarıyla geliştirmeleri önemli bir iyileşme alanı olarak ortaya çıkmaktadır.

Öğretim Strateji ve Yöntemleri

Sonuçlara göre, yükseköğretim kurumları uzaktan/karma eğitim süreçlerinde iki temel öğretim yaklaşımından yararlanmaktadırlar. Bunlar:

- Geleneksel öğretim anlayışına dayalı (sunuş stratejisini merkeze alan, öğrencinin pasif olduğu)
- Öğrenci merkezli (araştırma/fikir geliştirmeye dayalı, öğrencinin aktif olduğu) öğretim strateji ve yöntemleridir.

Şekil 5'te bu yaklaşımların kullanılma durumları ve Tablo 4'te her iki yaklaşım altında işe koşulan strateji ve yöntemler sunulmaktadır.

Tablo 4. Yükseköğretim kurumları tarafından uzaktan/karma eğitimde yararlanılan öğretim strateji ve yöntemleri

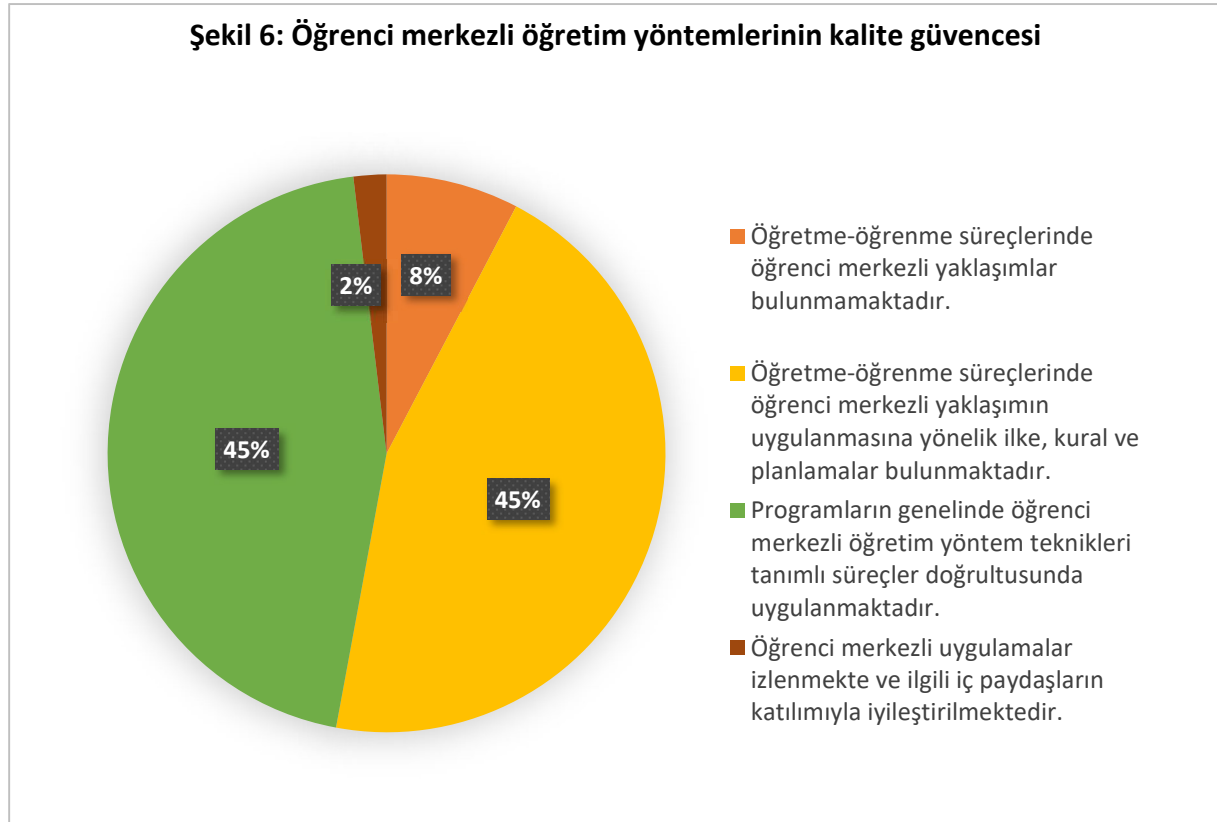
Strateji/Yöntem	Ağırlık	
	f	%
Sunuş stratejisine (Geleneksel öğretim anlayışına) dayalı yöntemler		
Anlatım	19	
Sunum	21	
Ders notu/metin tabanlı içerik sunma	13	
Soru-cevap etkinlikleri	16	29
Ödevler	18	
Raporlar	6	
Gösterip yaptırma	4	
Öğrenci merkezli öğretim strateji ve yöntemleri		
Tersyüz öğrenme	27	
Probleme dayalı öğrenme	19	
Proje temelli öğrenme	32	
Senaryo temelli öğrenme	9	
Süreç tabanlı öğrenme	2	
Olgu tabanlı öğrenme	2	
Araştırma-soruşturma temelli öğrenme	7	
Performans ödevi	18	
Tartışma	29	
Öğrenme topluluğu	16	
Örnek olay / Vaka analizi	13	
Yaratıcı drama	5	71
Beyin fırtınası	5	
Etkileşimli deney	3	
Kavram haritası	2	
Yansıtma	7	
Ürün geliştirme	4	
Ortaklaşa (işbirlikli) öğrenme	14	
Eğitsel oyun	3	
Altı şapka düşünme	3	
Uzman konuk	4	
Simülasyon	3	
İnfografik oluşturma	2	
E-içerik tamamlama	1	

Öğretim strateji ve yöntemleri bütüncül olarak ele alındığında oldukça önemli bir sonuç; uzaktan/karma eğitim süreçlerinde öğrenci merkezli yöntemlerin oldukça önemli bir ağırlık meydana getirdiğidir. Elbette, öz-değerlendirme raporlarına dayanan böylesi bir çalışmanın sonuçları tam ve gerçekçi bilgiler verme noktasında kurumların sunduğu bilgilerle sınırlıdır.

Bununla birlikte elde edilen sonuçlar öğrenci merkezli öğrenmeye ilişkin son derece güçlü bir farkındalık ortaya koymaktadır.

Kalite Güvencesi Mekanizmalarındaki Olgunluk Düzeyi

Uzaktan/karma eğitimde yararlanılan öğrenci merkezli öğretim yöntemlerinin kalite güvencesi süreçlerini açısından olgunluğu Şekil 6’da sunulmaktadır.

Şekil 6 incelendiğinde önemli oranda kurumda uzaktan/karma eğitimde öğrenci merkezli öğretim yöntemlerinin planlama aşamasında olduğu görülmektedir. Yine denk oranda kurumda belirli bir planlama dahilinde yürütülen, programların geneline yayılmış, yetkinlik temelli ve sistematik uygulamalar bulunmaktadır. Bu uygulamalara dönük izleme ve iyileştirme faaliyetlerini gerçekleştirebilen kurum oranı henüz oldukça düşüktür. Bir grup kurumda ise uzaktan/karma eğitim süreçleri içerisinde öğrenci merkezli öğretim yöntemlerinden yararlanılamamaktadır.

Uzaktan/karma öğretim sürecinde bir kurum ortalama 1.70 (Ss. 02) farklı öğretim yönteminden yararlanabilmektedir. Geleneksel yöntemler için bu ortalama 0.30 (Ss.05), öğrenci merkezli yöntemler için 1.40 (Ss. 015)’tir. Bu durum kurumların genel anlamda öğretim

yöntemi çeşitliliğini, henüz sınırlı bir çerçevede olsa da sağlayabildiğini göstermektedir. Öğrenci merkezli yöntem çeşitliliği özellikle memnuniyet vericidir. Geleneksel öğretim yöntemleri içerisinde en çok sunum ve anlatım tercih edilmektedir. Öğrenci merkezli öğretim yöntemleri incelendiğinde kurumlarımızın en çok proje temelli öğrenme, tartışma ve ters yüz öğrenme etkinliklerinden yararlandıkları görülmektedir.

Kalite güvencesi çalışmalarının olgunluk seviyesi arttıkça, kurumlarımızın yararlandığı öğretim yöntemi çeşitliliği artmakta mıdır?

Öğretim yöntemlerinin kullanım durumlarıyla bu alandaki kalite güvencesi çalışmalarının olgunluğu arasındaki ilişkiler Tablo 5'te sunulmaktadır.

Tablo 5. Öğretim yöntem ve tekniklerine ilişkin kalite güvencesi süreçlerinin olgunluk düzeyi ve yararlanılan yöntem çeşitliliği ilişkisi

	<i>Öğretim yöntem ve teknikleri alanda kalite güvencesi süreçlerinin olgunluğu</i>
<i>Kullanılan toplam öğretim yöntemi</i>	.225**
<i>Kullanılan öğrenci merkezli öğretim yöntemi</i>	.670**
<i>Kullanılan geleneksel öğretim yöntemi</i>	.041

** p<.01

Tablo 5 incelendiğinde yükseköğretim kurumlarının yararlandığı öğretim yöntemi ve özellikle yararlandığı öğrenci merkezli öğretim yöntemi çeşitliliği ile bu alandaki kalite güvencesi süreçlerinin olgunluğu arasında istatistiksel olarak anlamlı, önemli düzeyde ve olumlu yönde ilişki olduğu anlaşılmaktadır.

3. Ölçme ve Değerlendirme Sistemi ve Sınav Güvenliği

Tedbirleri

Bu boyutta yükseköğretim kurumlarının bütüncül uzaktan/karma ölçme ve değerlendirme sistemine sahip olma durumları, bu sistemlerin niteliği, yararlanılan uzaktan sınav güvenliği tedbirleri ve bu faaliyetlere ilişkin kalite güvencesi süreçleri ele alınmaktadır.

Uzaktan ölçme ve değerlendirme sistemlerinin varlığı

İncelenen kurumların 132'sinde (**% 84.62**) bütüncül bir uzaktan ölçme ve değerlendirme sistemine ve bu sistemin işleyişine ilişkin planlı uygulamalara rastlanmaktadır. Kurumların 24'ünde ise (**% 15.38**) uzaktan ölçme ve değerlendirme sistemi ve bağlı sistematik süreçler söz konusu değildir. Uzaktan ölçme ve değerlendirme sistemine sahip kurumların **% 82.60'ı** (109) bu sistemi yarandığı öğrenme yönetim sisteminin sunduğu olanaklar aracılığıyla yine bu öğrenme yönetim sistemi üzerinden yönetmektedir. Kurumların geneli, uzaktan ölçme ve değerlendirme sisteminin işleyişine dair yönetsel görev ve sorumluluklar ayrıca öğretim elemanı ve öğrenci rol ve sorumluluklarına ilişkin yönergeler geliştirmiş ve mekanizmalar tanımlamıştır. Tüm bu sonuçlar, kurumların uzaktan eğitim faaliyetleri içerisinde ölçme ve değerlendirme süreçlerini de önemle ele aldıklarını ortaya koymaktadır.

Bununla birlikte uzaktan ölçme değerlendirme sistemini, öğrenme yönetim sistemi içerisinde kurmak aynı zamanda ölçme yaklaşım ve gereçlerini o öğrenme yönetim sisteminin sunduğu seçeneklerle sınırlandırmak anlamına gelmektedir. Raporlar incelendiğinde önemli ölçüde kurumun bu sınırlılığın farkında olduğu ve alternatif çözümler üzerinde çalıştığı anlaşılmaktadır. Bu noktada kurumların **%32.05'i** birden çok öğrenme yönetim sisteminden faydalanarak ölçme ve değerlendirme alternatiflerini artırdıklarını; **%20.61'i** öğrenme yönetim sistemi olanaklarının yanı sıra çeşitli dijital ölçme araçlarından faydalandıklarını, **%5.13'ü** de kendi geliştirdikleri uzaktan ölçme ve değerlendirme sistemini kullandıklarını ifade etmektedir. Bu göstergeler uyarınca, yükseköğretim kurumlarının uzaktan/karma ölçme değerlendirme sistemi kurma stratejileri Şekil 7'de sunulmaktadır.

Şekil 7. Ölçme ve değerlendirme sistemi kurma Stratejileri

Sınav Güvenliği Tedbirleri

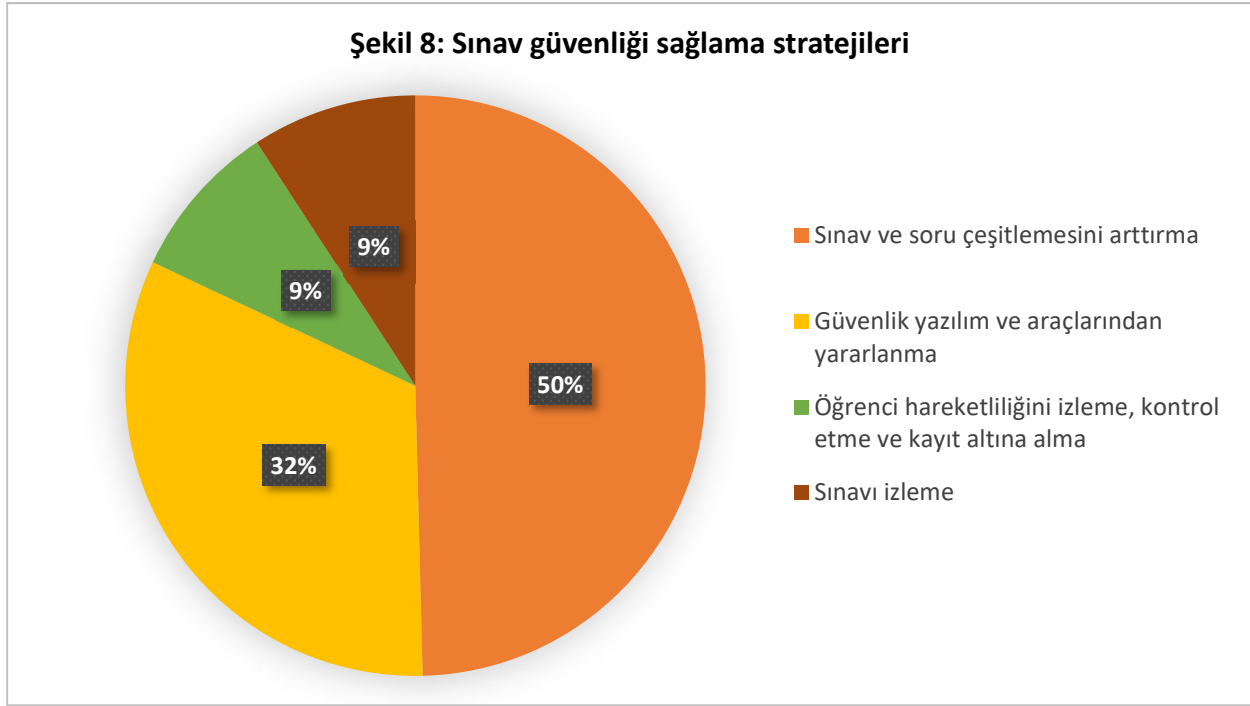
Uzaktan/karma eğitim sürecinin önemli konularından biri de sınav güvenliğinin sağlanmasıdır. Kopya çekme, öğrencinin yerine sınava başkasının girmesi, öğrencinin sınav esnasında kamera açmaması, ödevlerde intihal oranlarının yüksek olması gibi konular pandemi döneminde Türk Yükseköğretim Sistemi'nde ölçme ve değerlendirme süreçlerinin temel sorunlarından olmuştur (Uludağ, Bardakcı, Yıldız, Tunç ve diğ., 2020).

Yükseköğretim kurumlarının sınav güvenliğini sağlamak için çeşitli stratejilerden yararlandığı görülmektedir. Bütüncül biçimde incelendiğinde bu stratejiler:

- **Sınav ve soru çeşitlemesini artırma** (soru bankası ile çeşitleme, kişiselleştirilmiş sınav yapma, ödev/performans izleme, e-portfolyo ile izleme),
- **Güvenlik yazılım ve araçlarından yararlanma** (sınav güvenliği yazılımları, intihal yazılımları, elektronik kimlik kontrolü, öğrenciye sınav taahhüdü imzalatma, zaman sınırlaması kullanma, giriş hakkı sınırlaması getirme, soru ve metin kopyalamayı engelleme, sorularda geriye gitmeyi sınırlama),
- **Öğrenci hareketliliğini izleme, kontrol etme ve kayıt altına alma** (log kayıtları izleme, erişim sınırlaması getirme, IP kısıtlaması getirme, bilgisayar ayarlarının değişimini sınırlama, aynı anda farklı cihazlardan girişi engellenme, üçüncü parti yazılımların kullanımını engelleme)

- **Sınavi izleme** (sınavı kayıt altına alma, sınavı Zoom/Google meet üzerinden izleme, kamera sistemi ile izleme, yapay zekâ ile izleme) tedbirleri olarak gruplanabilir.

Şekil 8’de bu stratejilerin kullanım durumları sunulmakta, Tablo 6’da ise yararlanılan sınav güvenliği tedbirleri listelenmektedir.

Tablo 6. Yükseköğretim kurumları tarafından yararlanılan uzaktan/karma sınav güvenliği tedbirleri

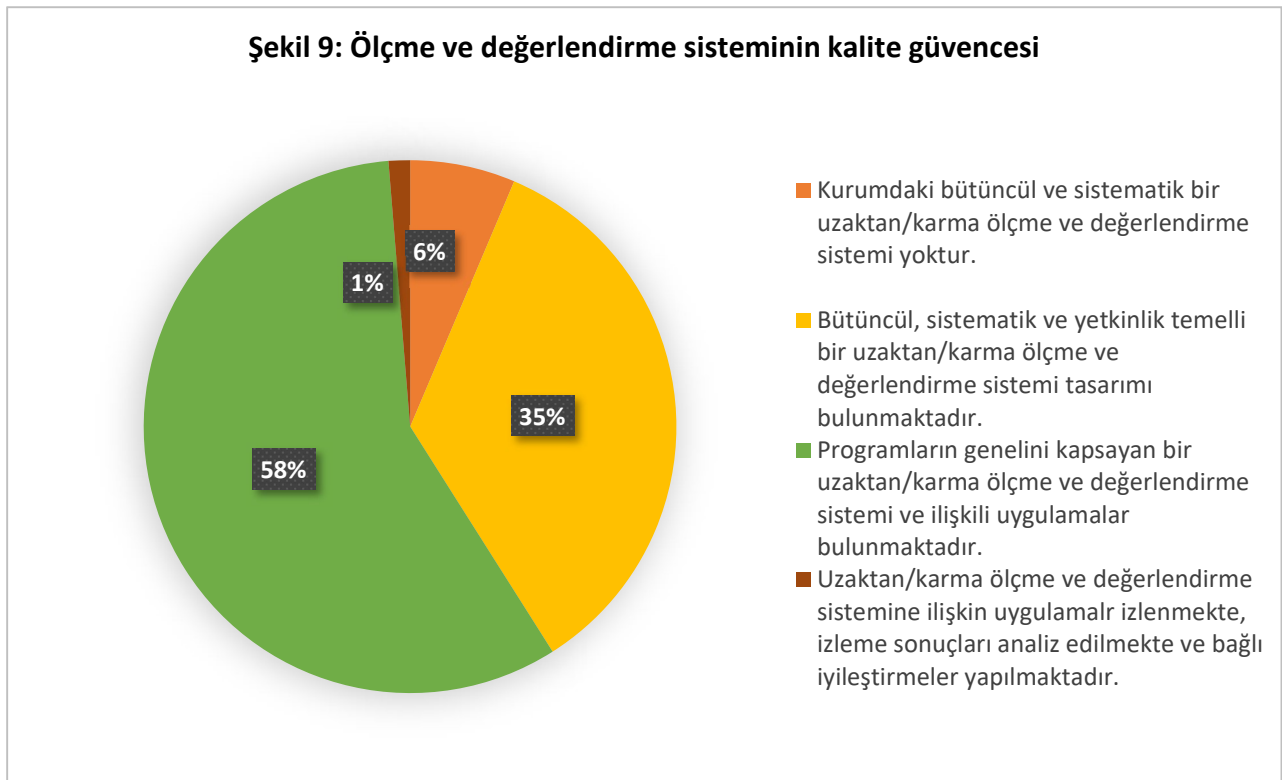
Tedbir	Uygulayan kurum sayısı	
	f	%
Soru bankasına bağlı otomatik sınav çeşitlemesi kullanma	70	28
Kişiselleştirilmiş (adaptive) sınav yapma (soru sayısı, çeşidi, sınav zamanı..)	21	8,4
İntihal yazılımı kullanma	21	8,4
Sınavı kayıt altına alma	8	3,2
Sınav güvenliği yazılımı (ekran kontrolü) kullanma	13	5,2
Elektronik kimlik kontrolü yapma	7	2,8
Ödev/performans izlemesi yapma	28	11,2
E-portfolyo kullanma	5	2
Zaman sınırlaması kullanma	19	7,6
Öğrenci hareketliliği izleme (log kayıtları) ve erişim sınırlaması kullanma	13	5,2
Sınavı Zoom üzerinden (canlı) izleme	11	4,4
Kamera sistemi ile (canlı) izleme	3	1,2
Yapay zeka ile sınav izleme	1	0,4
Giriş hakkı sınırlaması kullanma	6	2,4

IP kısıtlaması getirme	2	0,8
Öğrenciye sınav taahhüdü imzalatma	2	0,8
Bilgisayar ayarlarının değişimini sınırlama	2	0,8
Sorularda geriye gitmenin sınırlanması	9	3,6
Aynı anda farklı cihazlardan girişi engellenme	4	1,6
Soru ve metin kopyalaması sınırlama	4	1,6
Üçüncü parti yazılımların kullanımını engellenme	1	0,4

Sınav tedbirlerden yararlanma yoğunluğuna bakıldığında; kurum başı tedbir sayısının 0 ile 8 aralığında değiştiği görülmektedir. Bir kurumda ortalama 1.7 (Ss.=0.14) farklı sınav güvenliği tedbirinden yararlanılmaktadır.

Kalite Güvencesi Mekanizmalarındaki Olgunluk Düzeyi

Uzaktan ölçme ve değerlendirme sistemi ve sınav güvenliği tedbirlerinin kalite güvencesi süreçleri açısından olgunluğu Şekil 9'da sunulmaktadır.

Şekil 9 incelendiğinde kurumların genelinde uzaktan/karma ölçme ve değerlendirme sistemlerinin belirli bir planlama dahilinde yürütülen, programların geneline yayılmış, yetkinlik temelli ve sistematik uygulamaları kapsadığı gözlemlenmektedir. Ancak bu uygulamalara dönük izleme ve iyileştirme faaliyetlerini gerçekleştirebilen kurum oranı henüz oldukça

düşüktür. Bir grup kurumda ise henüz nitelikli bir uzaktan/karma ölçme ve değerlendirme sistemi kurulmamıştır.

Kalite güvencesi çalışmalarının olgunluk seviyesi artıkça, kurumlarımızın yararlandığı sınav tedbiri çeşitliliği artmakta mıdır?

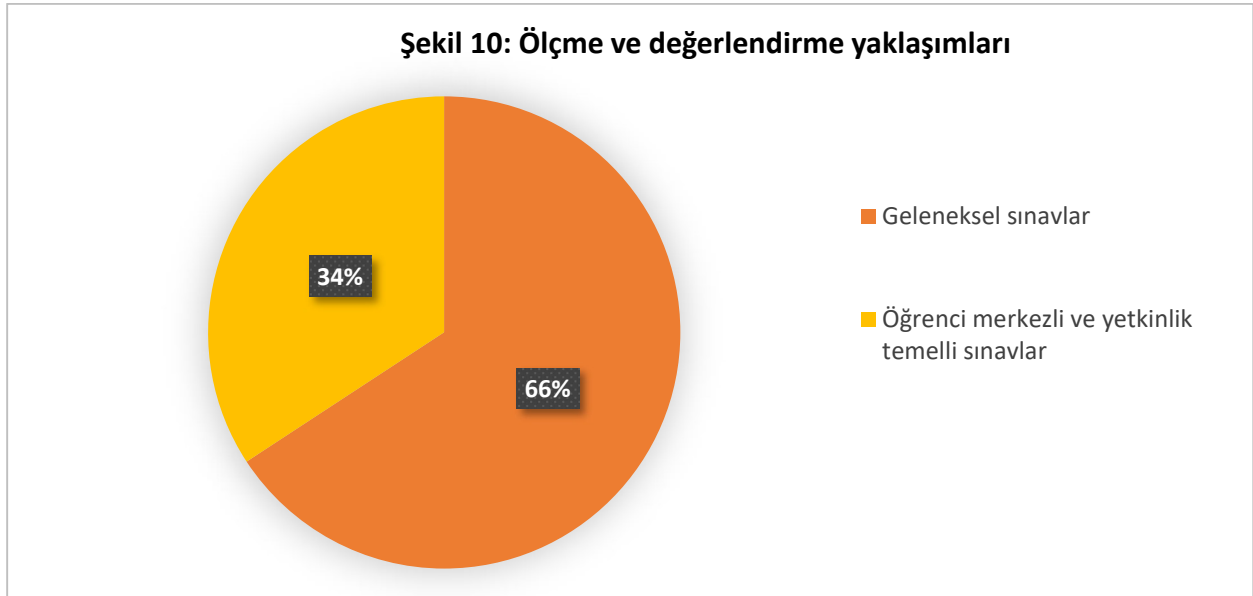
Analiz sonucunda yararlanılan sınav güvenliği tedbiri sayısı ile, bu alanda kalite güvencesi süreçlerinin olgunluğu arasında olumlu yönde **.25 (p<.001)** düzeyinde korelasyonel ilişki belirlenmiştir. Bu durum uzaktan/karma sınav sisteminin niteliği ile kalite güvencesine verilen önem arasında doğru bir orantı bulunduğunu göstermektedir.

4. Ölçme ve Değerlendirme Yöntemleri

Bu boyutta yükseköğretim kurumlarının uzaktan/karma öğretim süreçlerinde işe koştukları ölçme yaklaşım, yöntem, teknikleri ve bu faaliyetlere ilişkin kalite güvencesi süreçleri incelenmektedir.

Temel Ölçme ve Değerlendirme Yaklaşımları

Yükseköğretim kurumlarının uzaktan/karma öğretim süreçlerinde yararlandıkları ölçme yaklaşımları klasik ölçme kuramına dayalı (geleneksel) kesitsel sınavlar ve yapılandırmacı anlayışa dayalı öğrenci merkezli sınavlar olarak iki grup altında toplanabilmektedir. Şekil 10'da bu yaklaşımların ağırlıkları sunulmaktadır.

Yaklaşımlar incelendiğinde, uzaktan/karma eğitim süreçlerinde her ne kadar öğretim yöntemlerinde önemli ölçüde öğrenci merkezli yaklaşım ve yönetime yer verilse de ölçme ve değerlendirme yaklaşımlarının ağırlıklı biçimde geleneksel ölçme anlayışına dayandığı görülmektedir. Bununla birlikte öğrenci merkezli öğretim anlayışı, öğretme ve değerlendirme yöntemlerinin birbirini desteklediği bir bütündür. Dolayısıyla, doğru ölçme ve değerlendirme anlayışıyla desteklenmeyen yöntemlerin amaçlanan kazanımları sağlaması oldukça zordur. Bu noktada yükseköğretim kurumlarının öğrenci merkezli öğretim yöntemlerini daha fazla oranda öğrenci merkezli ve yetkinlik-performans temelli ölçme ve değerlendirme yöntemiyle desteklemesi önemli bir iyileştirme alanı olarak ortaya çıkmaktadır.

Ölçme ve Değerlendirme Yöntemleri

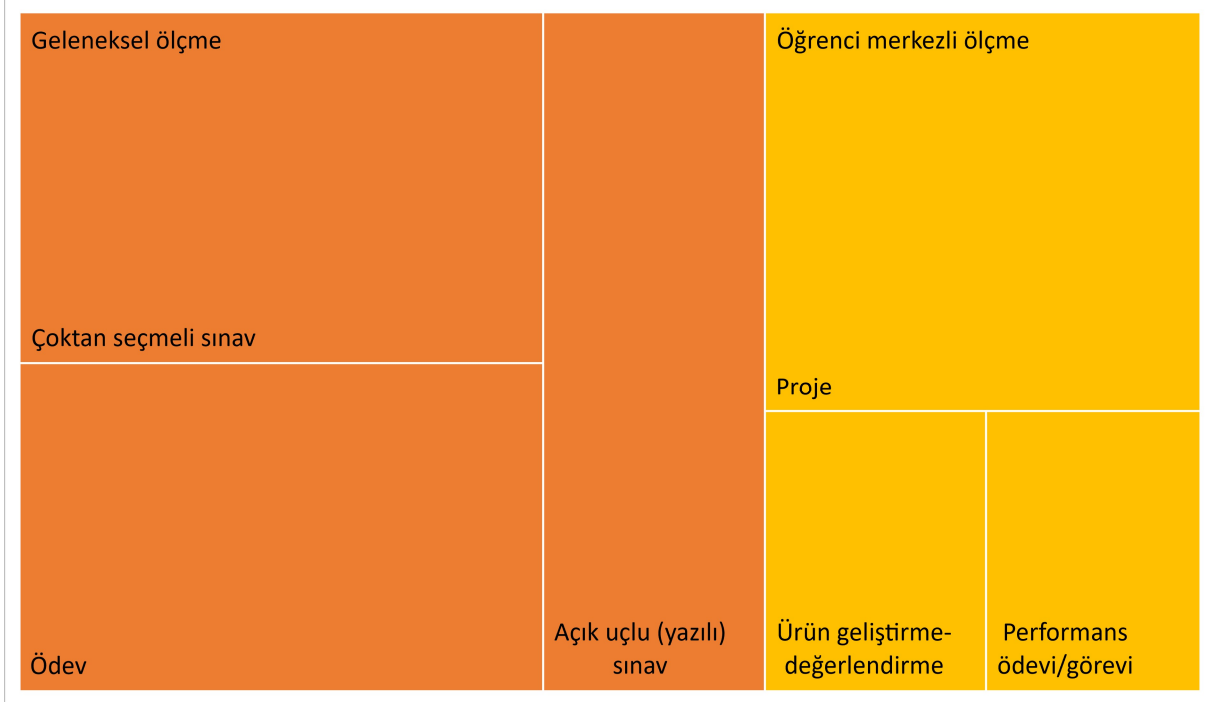
Yükseköğretim kurumlarının uzaktan/karma eğitimde yararlandığı ölçme ve değerlendirme yöntemleri Tablo 7’de sunulmaktadır.

Tablo 7. Yükseköğretim kurumları tarafından uzaktan/karma eğitimde yararlanılan ölçme ve değerlendirme yöntemleri

Yöntem	Ağırlık	
	f	%
Klasik ölçme anlayışına dayalı yöntemler		
Çoktan seçmeli	95	65,78
Quizz (anlık sınav)	19	
Çoklu seçmeli	4	
Alıştırma/evde çöz sınavı	5	
Kısa cevaplı	19	
Açık uçlu	78	
Sözlü sınav	17	
Doğru-yanlış	23	
Boşluk doldurmalı	11	
Sürükle bırak	2	
Eşleştirme	20	
Sıralama	4	
Sunum	25	
Ödev	89	
Uygulama sınavı	10	
Öğrenci merkezli yöntemler		
İnceleme (inceleme, vaka incelemesi) /rapor	15	34,22
Proje	90	
Performans ödevi	25	
Canlı performans (anlık anlatım, mülakat, yaratıcı yazma vb.)	6	
Yansıtma ödevi	2	
Grup ödevi	19	
Ürün geliştirme (video, görsel, işitsel)	7	
Portfolyo	13	
Dereceli değerlendirme (Rubrik)	9	
Kontrol listesi	2	
Tasarım sunumu	2	
Öz-değerlendirme	5	
Akran değerlendirme	3	
Grupla değerlendirme	3	
Öğrencinin derse katılma durumu	3	
Derste yansıtma (kendini ifade) performansı	2	
ÖYS de bulunma ve materyallerle etkileşme durumu	2	
Tartışma platformlarına katılım	6	
Multidisipliner tartışmalara katılım	2	
Öğrenciye özgü sınav tasarımı (içerik, zaman, soru tipi)	2	
Muafiyet ödevi	1	

Tablo 7 incelendiğinde öğrenci merkezli ölçme yöntemlerinin uzaktan/karma eğitim içerisinde oldukça geniş bir çeşitlilikte kullanılabildiği görülmektedir. Bu çeşitlilik içerisinde vaka incelemeleri, projeler, performans ödevleri, anlık canlı performanslar, öz-değerlendirme ve akran değerlendirmeleri gibi yöntemlerin yanı sıra öğrencilerin öğrenme etkinliklerine katılım durumları gibi göstergelerinde ölçme değerlendirme süreçlerine dahil edilebildiği anlaşılmaktadır. Günümüz bilişim teknolojileri ve öğrenme yönetim sistemlerinin sağlayabildiği tüm bu olanakların yetkinlik temelli ve biçimlendirici (formative) değerlendirme süreçlerine önemli katkılar sağlayabildiği düşünülmektedir. Bu açıdan ele alındığında, uzaktan/karma eğitim süreçlerinin yükseköğretim sistemimiz içerisinde biçimlendirici değerlendirme anlayışının yerleşmesi ve gelişmesine katkı sağlayabildiği ifade edilebilir. Klasik ölçme anlayışı içerisinde kullanılan ölçme yöntemlerinin ise genelde öğrenme yönetim sistemlerinin sunabildiği olanaklar doğrultusunda şekillendiği anlaşılmaktadır. Şekil 11’de uzaktan/karma eğitim içerisinde geleneksel ve öğrenci merkezli anlayış içerisinde en çok yararlanılan ölçme yöntemleri ve ağırlıkları sunulmaktadır.

Şekil 11: En çok kullanılan ölçme yöntemleri ve ağırlıkları

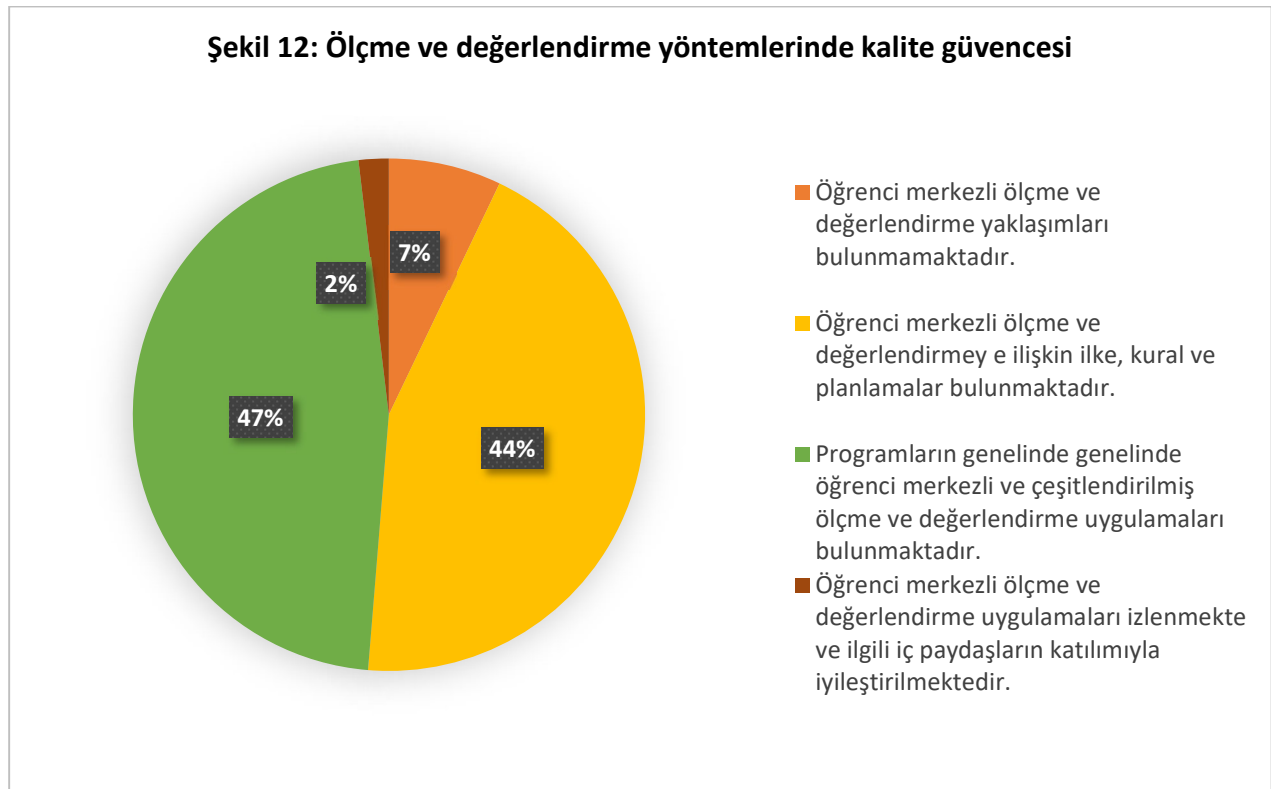

Yükseköğretim Kurulu (YÖK, 2020) tarafından yayımlanan “*Pandemi Sürecinde Online Eğitimin Verimliliğine İlişkin Öğretim Elemanı Anket Raporu*” da benzer biçimde en çok kullanılan ölçme yöntemlerini online testler ve yazılı sınavlar, ödev ve proje etkinlikleri, online sunumlar ve online sözlü sınavlar biçiminde ortaya koymaktadır.

Uzaktan/karma eğitim süreçleri geniş çeşitlilikte ölçme ve değerlendirme olanağını barındırır da bunlardan yararlanma konusunda oldukça önemli bir ölçüt öğretim üyesi ve ana bilim/bilim dalı kararıdır. Bu noktada uzaktan eğitim sistemlerinin sunduğu tüm ölçme olanaklarının yanı sıra bunların kullanımı konusunda öğretim üyesine özerklik ve seçme hakkı vermesi önemlidir. Öz-değerlendirme raporları incelendiğinde, yükseköğretim kurumlarının yaklaşık **%20**'sinde bu tür bir özerkliğin sağlanabildiği anlaşılmaktadır. Benzer biçimde kurumlar yalnızca **%10**'u özel öğrenme gereksinimi olan öğrenciler için geliştirilmiş sınav ortamlarına değinmektedir. Uzaktan/karma eğitim sistemlerinin bu açıdan güçlendirilmesi nitelikli ölçme ve değerlendirme süreçleri için önemli gereklilikler olarak öne çıkmaktadır.

Kalite Güvencesi Mekanizmalarındaki Olgunluk Düzeyi

Uzaktan/karma eğitimde ölçme ve değerlendirme yöntemlerinin kalite güvencesi süreçleri açısından olgunluğu Şekil 12'de sunulmaktadır.

Şekil 12 incelendiğinde kurumların önemli bir bölümünde uzaktan/karma eğitimde öğrenci merkezli ölçme ve değerlendirme yöntemlerinin belirli bir planlama dahilinde yürütülen, programların geneline yayılmış, yetkinlik temelli ve sistematik uygulamaları kapsadığı gözlemlenmektedir. Ancak bu uygulamalara dönük izleme ve iyileştirme faaliyetlerini

gerçekleştirebilen kurum oranı henüz oldukça düşüktür. Önemli oranda kurumda öğrenci merkezli ölçme ve değerlendirme faaliyetleri henüz planlama aşamasındadır. Bir grup kurumda ise bu alanda henüz nitelikli faaliyetler bulunmamaktadır.

Uzaktan/karma öğretim sürecinde bir kurum ortalama 6.23 (Ss. 0.23) farklı ölçme yönteminden yararlanmaktadır. Geleneksel yöntemler için bu ortalama 2.68 (Ss. 0.16), öğrenci merkezli yöntemler için 3.56 (Ss. 0.11)'tir. Özellikle öğrenci merkezli ölçme yöntemleri için elde edilen değerler; kurumların farklı bireysel özelliklere hitap edebilen sınav türü çeşitliliğini sağlayabilme gücünü de ortaya koymaktadır.

Kalite güvencesi çalışmalarının olgunluk seyyesi artıkça, kurumların yararlandığı ölçme yöntemi çeşitliliği artmakta mıdır?

Ölçme yöntemlerinin kullanım durumlarıyla bu alandaki kalite güvencesi çalışmalarının niteliği arasındaki ilişkiler Tablo 8'de sunulmaktadır.

Tablo 8. Ölçme ve değerlendirmeye ilişkin kalite güvencesi süreçlerinin olgunluk düzeyi ve yararlanılan yöntem çeşitliliği ilişkisi

<i>Ölçme ve değerlendirme alanında kalite güvencesi süreçlerinin olgunluğu</i>	
<i>Kullanılan toplam ölçme yöntemi</i>	.390**
<i>Kullanılan öğrenci merkezli öğretim yöntemi</i>	.546**
<i>Kullanılan geleneksel öğretim yöntemi</i>	.160**

** p<.01

Tablo 8 incelendiğinde kurumların yararlandığı ölçme yöntemi sayısı ve özellikle yararlandığı öğrenci merkezli ölçme yöntemi sayısı ile bu alandaki kalite güvencesi süreçlerinin olgunluğu arasında istatistiksel olarak anlamlı, önemli düzeyde ve olumlu yönde ilişki olduğu anlaşılmaktadır.

5. Öğretim Yetkinlikleri

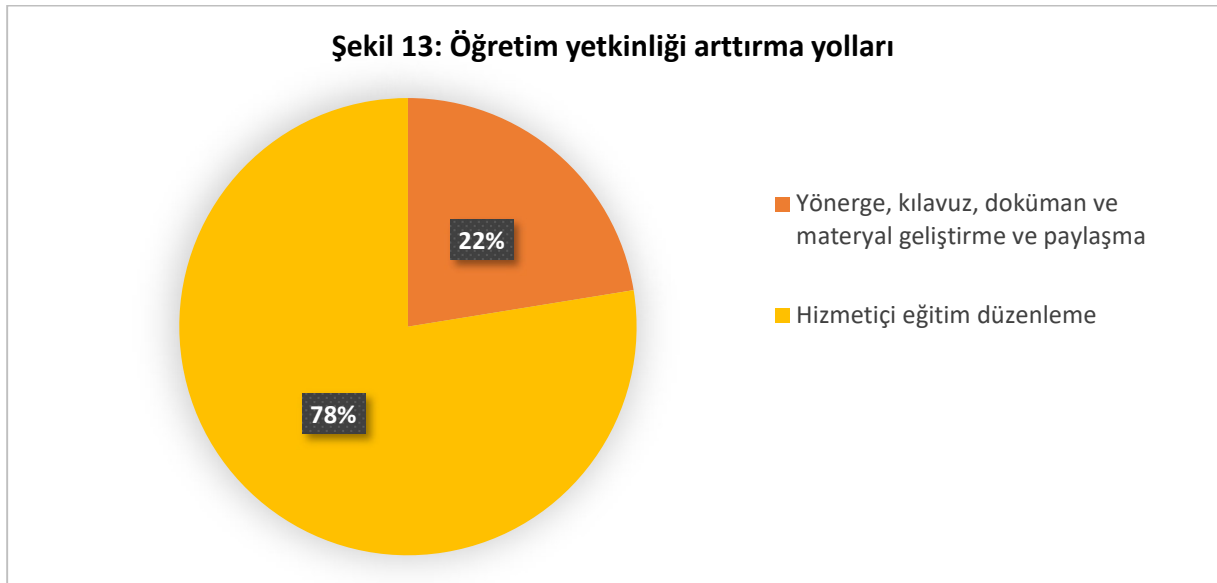
Bu boyutta kurumlardaki öğretim elemanlarının uzaktan/karma öğretim yetkinliklerini arttırmaya dönük faaliyetleri ve bu faaliyetlere ilişkin kalite güvencesi süreçleri incelenmektedir.

Yetkinlik Geliştirme Yolları

Analiz sonuçları kurumların öğretim elemanlarının uzaktan/karma öğretim yetkinliklerini geliştirmek üzere iki temel yönetime başvurduğunu ortaya koymaktadır. Bunlar:

- Yönerge, kılavuz, doküman ve materyal geliştirip paylaşılması
- Hizmet içi eğitimler

Bu yöntemlerin ağırlıkları Şekil 13'te sunulmaktadır.

Şekil 13 incelendiğinde bu alanda belge/materyal paylaşmaktan çok daha etkili olduğu şüphe götürmeyen hizmet içi eğitimle yetkinlik geliştirme anlayışının kurumlarda oldukça yaygın olduğu görülmektedir. Bununla birlikte uzaktan eğitim gibi nitelik arayışlarının ve bağlı yeniliklerin hem kuram hem de uygulama bazında çok hızlı geliştiği bir alanda yetkinlik geliştirme faaliyetlerinin de sürekliliği önem arz etmektedir. Sürdürülebilirliğe ilişkin olarak öz-değerlendirme raporlarında yer alan ifadelerle bakıldığında önemli sayıda kurumun bu tür eğitimleri bir birim üzerinden vererek, diğer kurumlardan destek alarak ya da hizmet satın alma yoluyla bir kereye mahsus biçimde gerçekleştirdiği, oldukça sınırlı sayıda kurumun

öğretim üyesi yetkinliğini uzaktan eğitim sistemlerinin kalıcı ve süreklilik arz eden bir bileşeni haline getirebildiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, öğretim üyesi yetkinliklerinin sürdürülebilir biçimde kazandırılması pek çok kurum için uzaktan/karma eğitim sürecinde oldukça önemli bir iyileşme alanı olarak öne çıkmaktadır.

Yetkinlik Alanları

Yetkinlik arttırma süreçleri kapsamı bakımından irdelendiğinde, uzaktan/karma eğitimin hem teknolojik hem de pedagojik alanlarına dönük çeşitli bileşenlerle karşılaşılmaktadır. Bunlar bütüncül olarak pedagojik yetkinlikler, teknolojik yetkinlikler, etik yetkinlikler ve kalite güvencesi yetkinlikleri gibi beş başlık altında toplanabilir. Tablo 9’da bu bileşenler sunulmaktadır.

Tablo 9. Uzaktan/karma eğitimde öğretim yetkinliği arttırma uygulamalarının kapsamı

Yetkinlik Boyutları	Ağırlık	
	f	%
Pedagojik yetkinlikler		
Uzaktan sınıf yönetimi	3	
Zaman yönetimi	2	
Stres yönetimi	2	
Uzaktan ölçme ve değerlendirme	56	
Uzaktan öğretim yaklaşım ve yöntemleri	78	
Çoklu ortam materyali geliştirme	13	
Yenilikçi pedagojik yetkinlikler	7	
Öğretim tasarımı	17	54,08
Özel eğitim gereksinim olan öğrenciler için uzaktan eğitim	2	
Meslektaş iş birliğini arttırma-uzman topluluğu oluşturma	2	
Katılım ve etkileşimi arttırma yetkinlikleri		
Öğrenci katılımını arttırma	6	
Sanal sınıflarda etkileşimli ders anlatma	17	
İletişim & beden dili	2	
Uzaktan eğitimde etkileşimi arttırma ve buz kırıcılar	5	
Teknolojik yetkinlikler		
Öğrenme yönetim sistemini kullanma	97	
Dijital içerik hazırlama ve yayınlama	28	
Çevrimiçi bilgi kaynakları	6	39,28
Bilişim teknolojileri	23	
Etik yetkinlikler		
Telif hakları ve etik	19	5,87
Bilgi güvenliği ve güvenilirliği	4	
Kalite güvencesi yetkinlikleri		
Uzaktan eğitimde kalite güvencesi	3	0,77

Tablo 9 incelendiğinde, yetkinlik geliştirme faaliyetlerinin ağırlıklı olarak pedagojik ve teknolojik yetkinlikler üzerine kurgulandığı anlaşılmaktadır. YÖK (2021) *“Pandemi Sürecinde Online Eğitimin Verimliliğine İlişkin Öğretim Elemanı Anket Raporu”* da benzer biçimde Pandemi döneminde öğretim elemanlarının en çok teknolojik ve pedagojik yetkinliklerinin geliştiğini düşündüklerini ortaya koymaktadır.

Öğretim yetkinliği alanında gözlemlenen pedagojik-teknolojik kapsam dengesi memnuniyet vericidir. Bununla birlikte uzaktan eğitim gibi eğitim sisteminin materyal geliştirme, bilgi sunma ve ders verme gibi faaliyetleri ile birlikte tüm etkileşim örüntüsünün de dijital ortamlara taşındığı bir süreçte; öğretim elemanlarının bilişim etiği ve bilgi güvenliği yetkinlikleri de oldukça önem kazanmaktadır. Ayrıca, eğitim hizmetlerinin niteliğinin garanti altına alınması, dolayısıyla sürdürülebilirliği noktasında uzaktan eğitimde kalite güvencesine ilişkin yetkinlikler de son derece önemlidir. Bununla birlikte bu iki alana ilişkin yetkinliklere yeterince önem verilmediği görülmekte, dolayısıyla bu durum iyileştirilmesi gereken bir alan olarak ortaya çıkmaktadır. Yetkinlik geliştirme uygulamalarının çeşitliliği incelendiğinde de benzer sonuçlarla karşılaşılmaktadır. Uzaktan/karma öğretim sürecinde bir kurum öğretim elemanlarını ortalama 2.48 (Ss. 0.16) farklı yetkinlik alanında geliştirmektedir. Bu ortalama pedagojik yetkinlikler için 1.33 (Ss. 0.11), teknolojik yetkinlikler için 0.99 (Ss. 0.06), etik yetkinlikler için 0.15 (Ss. 0.03) ve kalite güvencesi yetkinlikleri için 0.02 (Ss. 0.01) düzeyindedir.

Kalite Güvencesi Mekanizmalarındaki Olgunluk Düzeyi

Uzaktan/karma eğitimde öğretim yetkinliği faaliyetlerinin kalite güvencesi süreçleri açısından olgunluğu Şekil 14’te sunulmaktadır.

Şekil 14 incelendiğinde kurumların önemli bir bölümünde uzaktan/karma eğitime yönelik öğretim yetkinliği uygulamalarının kurum genelinde gerçekleştirilebildiği görülmektedir. Ancak bu uygulamalara dönük izleme ve iyileştirme faaliyetlerini gerçekleştirebilen kurum oranı henüz oldukça düşüktür. Önemli oranda kurumda uzaktan/karma öğrenci merkezli ölçme ve değerlendirme faaliyetleri planlama aşamasındadır. Azımsanmayacak bir grup kurumda ise bu alanda henüz nitelikli faaliyet bulunmamaktadır.

Kalite güvencesi çalışmalarının olgunluk seviyesi artıkça, kurumların öğretim elemanlarına kazandırmaya çalıştığı uzaktan eğitim yetkinliği çeşitliliği artmakta mıdır?

Öğretim yetkinliği geliştirme süreçleriyle bu alandaki kalite güvencesi çalışmalarının niteliği arasındaki ilişkiler Tablo 10’da sunulmaktadır.

Tablo 10. Öğretim yetkinliğine ilişkin kalite güvencesi süreçlerinin olgunluk düzeyi ve yararlanılan yöntem çeşitliliği ilişkisi

	<i>Öğretim yetkinliği alanında kalite güvencesi süreçlerinin olgunluğu</i>
<i>Kazandırılan toplam yetkinlik</i>	452**
<i>Pedagojik yetkinlik</i>	417**
<i>Teknolojik yetkinlik</i>	302**
<i>Etik yetkinlik</i>	.256**
<i>Kalite güvencesi yetkinliği ^a</i>	.098

** p<.01,

^a anlamlı analize yeter veri elde edilememiştir.

Tablo 10 incelendiğinde kurumların öğretim elemanlarına kazandırmaya çalıştığı uzaktan/karma eğitim yetkinliği çeşitliliği ile bu alandaki kalite güvencesi süreçlerinin olgunluğu arasında önemli düzeyde ve olumlu yönde ilişki olduğu anlaşılmaktadır.

Genel Değerlendirme

Uzaktan/karma yükseköğretim süreçlerinin gelecek vizyonu dünya genelinde; etkileşim, etkin katılım (bağlanma), güven, araştırma temellilik, bireyselleştirilmiş ortamlar ve kendi-kendine öğrenme olanaklarının iyileştirilmesi gibi bileşenlere yönelmektedir (Bardakcı, Akkoyunlu ve Dağhan, 2020; Cleveland-Innes, Garrison ve Vaughan, 2019; Stavderes ve Herder, 2019; Strauß ve Rummel, 2020; Thomas ve Rogers, 2020). Bu odak, gerek altyapı, ortam, araçlar ve bunlara erişim olanakları gerekse öğretim, değerlendirme ve yetkinlik geliştirme yaklaşım ve yöntemlerinde tanımlı standartları, öğrenci merkezliliği, yetkinlik odaklılığı, performansa dayalılığı ve uzaktan eğitim hareketliliğinin etkin biçimde izlenmesini ön plana alan geniş bir çeşitlenmeyi gerekli kılmaktadır. Bağlı olarak kalite güvencesi süreçleri de uzaktan/karma eğitimi bu yönlerde geliştirmeye dönük bir açılım ortaya koymaktadır (Chua ve Lam, 2007; Hamlin ve Williams, 2019; UK Quality Assurance Agency [QAA], 2020).

Elde edilen sonuçlar bu açılımlar ışığında değerlendirildiğinde; genel anlamda kurumların uzaktan/karma eğitim sistemlerini geliştirmede sağlıklı bir ilerleme seyri içinde olduğu anlaşılmaktadır. Kalite güvencesi süreçleri de bu gelişimi oldukça önemli biçimde ve istendik yönde desteklemektedir. Zira, korelasyonel analizler incelenen tüm boyutlarda kalite güvencesi süreçlerinin olgunluğu ile sunulan hizmet ve sağlanan olanak çeşitliliği arasında olumlu yönde güçlü ilişkiler ortaya koymaktadır. Bu ilişkiler öğrenci merkezli faaliyetler noktasında çok daha güçlü biçimde ortaya çıkmaktadır.

Bununla birlikte uzaktan eğitimi örgün eğitimin görece zayıf bir alternatifi olmaktan öteye taşımak; uzaktan süreçleri örgün eğitime denk, hatta etkileşim gibi açılardan daha verimli hale getirebilmek bugün tüm dünyanın olduğu gibi Türk Yükseköğretim Sistemi'nin de sorunudur. Bu doğrultuda yükseköğretim kurumlarımızın uzaktan eğitim sistemleri ve bağlı bileşenlerini özellikle ortamlar, yöntemler (öğretim, ölçme, değerlendirme), yetkinlikler, erişim ve destek olanakları temelinde; **standartlar, planlılık, sistematiklik, öğrenci merkezlilik, çeşitlilik, etkileşim, bağlanma, motivasyon, bireyselleştirme ve izleme** kavramları temelinde ve bu raporda ortaya çıkan iyileşmeye açık alanları dikkate alarak geliştirmeleri oldukça büyük bir önem taşımaktadır.

Kaynaklar

- Akkoyunlu, B. ve Bardakçı, S. (2020). Yükseköğretimde Uzaktan Eğitim ve Kalite Güvencesi Sistemi. Yükseköğretim Kalite Kurulu Kalite Komisyonları Bilgi Portalı. <https://portal.yokak.gov.tr/makale/uzaktan-egitim-ve-kalite-guvence-sistemi/>
- Akkoyunlu, B., Bardakçı, S. ve Dağhan, G. (2020). Pandemi dönemi uygulamalarından kalıcı uzaktan eğitime dönüşümün gerekleri. H. F. Odabaşı, B. Akkoyunlu ve A. İşman (Ed.) Eğitim Teknolojileri Okumaları 2020 içinde (ss. 555-575). Ankara: Pegem Akademi.
- Chua, A., & Lam, W. (2007). Quality assurance in online education: The Universitas 21 Global approach. *British Journal of Educational Technology*, 38(1), 133-152.
- Cleveland-Innes, M., Garrison, D. R., & Vaughan, N. (2019). The community of inquiry theoretical framework: implications for distance education and beyond. In M. G. Moore and W. C. Diehl (Eds.), *Handbook of distance education* (4th ed.) (pp.67-79). New York, London: Taylor & Francis.
- Hamlin, J. P., & Williams, L. (2019). Assuring quality in distance education: Accreditation, regulation, and the standards movement. In M. G. Moore and W. C. Diehl (Eds.), *Handbook of distance education* (4th ed.) (pp.67-79). New York, London: Taylor & Francis.
- Stavderes, T. M., & Herder, T. M. (2019). Instructional strategies to support student persistence. In M. G. Moore and W. C. Diehl (Eds.), *Handbook of distance education* (4th ed.) (pp. 382-397). New York, London: Taylor & Francis.
- Strauß, S., & Rummel, N. (2020). Promoting interaction in online distance education: designing, implementing and supporting collaborative learning. *Information and Learning Science*, 121(5/6), 251-260.
- Thomas, M. S. C., & Rogers, C. (2020). Education, the science of learning, and the COVID-19 crisis. *Prospects*, 49(1-2), 87-90. doi: 10.1007/s11125-020-09468-z
- UK Quality Assurance Agency-QAA. (2020). Building a taxonomy for digital learning. <https://www.qaa.ac.uk/docs/qaa/guidance/building-a-taxonomy-for-digital-learning.pdf>
- Uludağ, G., Bardakçı, S., Yıldız, Ö. F., Tunç, Y., Akkoyunlu, B., Nasır, V. A., Ercan, S., & Elmas, M. (2020). *Assessing students' learning online: It's more than testing*. The 12th Higher Education International Conference On Teaching And Learning Quality Assurance In Higher Education Under The Pandemic.
- Yükseköğretim Kurulu [YÖK]. (2021). *Pandemi sürecinde online eğitimin verimliliğine ilişkin öğretim elemanı anket raporu*. <https://www.yok.gov.tr/HaberBelgeleri/Haber%20%c4%b0%c3%a7erisindeki%20Belgeler/Do syalar/2021/ogretim-eleman-anket-sonuclari.pdf>

Yükseköğretim
Kalite Kurulu

Yükseköğretim Kalite Kurulu Başkanlığı
Üniversiteler Mah. 1600 Cad. No:10 06800
Bilkent Ankara-Türkiye

+90 (312) 298 78 83

yokak@yokak.gov.tr

#ykalitekurulu